

ВЕЛІГІНА Ірина Олександрівна
студентка 2-го курсу ФОФ
стац., гр. ОА-09-2,
ЯКОВЕНКО Роман Валерійович,
кандидат економічних наук

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано проблемні питання інноваційного розвитку України. Визначено проблеми інновацій та шляхи їх вирішення, аспекти державного регулювання процесом інноваційного розвитку економіки та з'ясовано економічну сутність цього процесу.

Постановка проблеми та її актуальність. Можливості широкого та практичного застосування результатів праці вітчизняних науковців у сфері інноваційної діяльності є дуже обмеженими. Реалізація хоча б половини власних наукових програм та інновацій могла б забезпечити Україні економічну незалежність та зменшити відставання від економік розвинених світових держав.

Таке завдання є абсолютно реальним та може бути вирішене на більшості діючих підприємств за рахунок техніко-технологічного переоснащення, особливо у машинобудуванні, паливно-енергетичному та гірничо-металургійному комплексах. Означена проблема актуальна і потребує нагального вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом з'явився ряд публікацій українських науковців, що стосується регуляторної ролі держави у формуванні інноваційної політики, готовності суспільства до подібних трансформацій з метою досягнення значної інноваційної активності. Цю проблему різною мірою висвітлено у працях В. Александрової, В. Іванова, М. Йохна, О. Лапко, Ф. Федулової, А. Чухна тощо.

У той же час, незважаючи на наявність праць з даного напрямку, відчувається потреба у нових дослідженнях з урахуванням впливу світової фінансово-економічної кризи, яка негативно позначилася на державному регулюванні процесів, впровадженні інноваційної політики в систему господарських комплексів національної економіки.

Цілі статті. Мета статті – дослідження та аналіз проблем функціонування національної інноваційної системи в розрізі загального інноваційного розвитку країни та внесення пропозицій щодо удосконалення цього процесу.

Виклад основного матеріалу. За сучасним розвитком макроекономічної ситуації країна має можливість посісти пристойне місце у сфері розвитку і освоєння новітніх технологій за умови проведення обґрунтованої довготермінової науково-технологічної політики, високої

активності населення, стійкого високого рівня залучення різноякісних ресурсів у сферу науки і освіти.

Сучасний стан соціально-економічного розвитку України потребує подальшого розгляду проблеми стратегічного формування та ефективного впровадження державної інноваційної політики в розбудові економіки країни. Прагнення нашої країни до активних світових інтеграційних процесів обумовлює необхідність висвітлення проблеми інноваційного розвитку вітчизняної економіки відповідно до окреслених пріоритетних світових напрямів інноваційної діяльності, як у загальному плані, так і в окремо взятому галузевому секторі [5, с. 2].

Суть цього питання слід розглядати з урахуванням елементів переходу у здійсненні, формуванні економічної політики країни від традиційно-технологічних методів регулювання до застосування принципово нових технологічних процесів та комплексних технологічних систем. Цей процес, у свою чергу, змінює весь технологічний уклад держави, що потребує певної узгодженості в розробці програмних інноваційних заходів та окреслених потреб у розвитку економіки. Введення інноваційних процесів, які призводять до суттєвих змін у структурі та технологічному укладі країни, повинно базуватися на економічно обґрунтованому виборі пріоритетних напрямів їх реалізації з визначенням довгострокових перспектив подальшого розвитку всього комплексу економіки країни, що дозволить уникнути протиріч між потребами та можливостями впровадження інновацій.

За роки незалежності України було прийнято близько двохсот державних програм за різними напрямками розвитку. Але процес впровадження економічних перетворень, завдяки яким підвищується саме роль держави у формуванні та реалізації інноваційної політики отримав своє нормативно-правове підґрунтя лише з прийняттям у 2002 р. Закону України „Про інноваційну діяльність”. Відтак, процес інновацій розглядається, як новостворені удосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери [2, с. 18].

Державна інноваційна політика на основі чинного законодавства передбачає забезпечення соціально-економічних, організаційних і правових умов для впровадження технологічних інновацій, створення конкурентної продукції (послуг), прийняття інноваційних рішень різного характеру, але не вказує з якою метою, якими засобами здійснюється цей процес.

Логічним є визначення поняття „інноваційної діяльності”, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок конкурентоспроможних товарів і послуг з наявністю економічного інноваційного процесу [2, с. 19].

Інноваційна діяльність має бути спрямована на вирішення таких завдань, як забезпечення економічного розвитку промисловості регіонів на основі раціонального використання їхнього потенціалу, відтворення місцевих ресурсів та охорони природного середовища, розв’язання міжгалузевих

науково-технічних та управлінсько-організаційних проблем, безпосередньо пов'язаних з особливостями регіону, підвищенням технологічного та інформаційного рівня всіх сфер господарської діяльності. Реалізація стратегії розвитку регіонів України повинна здійснюватись з метою виробництва конкурентоспроможної продукції.

До пріоритетних напрямків інноваційного розвитку у сфері виробництва необхідно віднести наступні: формування наукоємного виробничого процесу; створення та дієвість інноваційної структури; технологічне та технічне оновлення базових галузей економіки; впровадження високорентабельних інноваційно-інвестиційних проектів.

На сьогодні в Україні є достатній виробничий потенціал з більшості видів промислової продукції, що дає можливість забезпечити не лише внутрішні потреби власною продукцією, але, за умови збільшення вимог до якості та відповідності міжнародним стандартам, додати експортну складову власної економіки. Однак слід зазначити, що майже 90% промислової продукції не має сучасного високотехнологічного та наукового забезпечення. Зменшується кількість організацій, які займаються технічним розвитком, а також організацій конструкторського сектору, зменшується чисельність висококваліфікованих спеціалістів науково-технічної сфери [1, с. 20].

Система захисту патентних прав вітчизняних винаходів залишається недосконалою та недоопрацьованою. Механізми захисту інтелектуальної власності охороняються Законом України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, а також Указом Президента „Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні”. Вітчизняні патенти мають декларативну силу, а оформлення відповідного міжнародного захисту залишається недосяжним за рахунок його високої вартості. Продовжують зростати витрати від нереалізованих потенційних інноваційних проектів, які мають завершену форму та доведений економічний ефект [5, с. 4].

Що стосується джерел фінансування інноваційних проектів, то воно на 2/3 відбувається за рахунок власних коштів підприємств. Якщо врахувати те, що у підприємств і так бракує обігових коштів, дана стаття витрат для них є суттєвою. Але необхідність таких проектів на реально діючих підприємствах усвідомлюють якнайкраще, бо виживання для підприємства в умовах конкуренції зумовлює ефективність виробництва за принципом „ціна – якість”.

Головним важелем інноваційних програм є фінансування. Зміни технічні, технологічні, управлінські, маркетингові мають інноваційну складову, яка дозволяє підприємству успішно конкурувати та розвиватися в умовах ринкового середовища. Сталість та консерватизм, небажання впроваджувати нове та незвичне призводить до деградації та банкрутства підприємства.

Західні фахівці вважають, що підприємство повинно щорічно мати від 7 до 10% оновлень та впроваджень до тих чи інших видів продукції та основних фондів, а також маркетингових та фінансових рішень. Лише за

таких умов підприємство буде конкурентоспроможним та мати на ринку перспективу середньострокового зростання [1, с. 14].

В Україні основні фонди та види продукції не оновлювалися десятиліттями, що відкинуло її на аутсайдерський рівень світової економіки. Багато в чому це залежало від тих несумлінних власників, які прийшли за часів непрозорої приватизації з ментальністю людей про підприємство, як про курку, що несе „золоті яйця”, яку не обов’язково вчасно годувати та витрачатись на якісне утримання. Головним було максимально отримати прибутки, які витрачалися на власні забаганки. Поняття рекапіталізації залишалося для них відсутнім та незвичним. Це призвело до ланцюгової реакції фіктивних та реальних у своїй більшості банкрутств. Від цього постраждала як держава, що не отримала відрахувань у вигляді податків та зборів, так і персонал збанкрутілих підприємств.

Нова для нас інноваційна система ваучерної приватизації, можливо й придатна для Заходу, в Україні виявилася криміналізованою та неефективною і призвела до значних матеріальних втрат державної власності [4, с. 18]. Отже, потрібно враховувати особливості менталітету та форми господарювання в державі, перш ніж впроваджувати ту чи іншу ідею, особливо не маючи визначеної апробації щодо її застосування.

Головним джерелом наповнення державної скарбниці валютних надходжень є гірничо-металургійний комплекс. Темою номер один давно стала його енергоємність та її ефективність. Виплавка сталі в Україні на 45,2% здійснюється у мартенівських печах, які збереглися тільки в Росії. Дуже велика частка енергоресурсів, що споживаються у виробництві чавуну, припадає на природний газ – 20%, тоді як у провідних країнах його таким чином не використовують взагалі. При цьому енергоємність на українських підприємствах на 33% вища, ніж на провідних підприємствах світу. У прокатному виробництві енергоємність продукції перевищує світові показники більш ніж на 35% через високий рівень зношення основних фондів і відставання технічного рівня металургійної галузі від кращих світових досягнень [3, с. 674].

Сьогодні наднормативно експлуатується 54% коксових батарей, 89% доменних печей, 87% мартенівських печей, майже 90% прокатних станів, що призводить до надмірно високої енергоємності продукції. Нераціональна експлуатація основних фондів є однією з основних причин надмірно високої енергоємності продукції та зростання її собівартості [3, с. 676].

Для того, щоб знизити собівартість і зробити продукцію конкурентною, власники зацікавлені у зниженні вартості енергоресурсів, дешевій логістиці та дешевій робочій силі. Таким чином, не здійснюючи модернізації основних фондів, власники жорстко експлуатують обладнання та найману робочу силу. Така політика, на жаль, свідчить про відсутність планів з переоснащення та небажання її здійснювати найближчим часом. Але за такої зношеності основних фондів наростає загроза колапсу галузі, коли за середньоєвропейських цін на енергоресурси та цивілізованої оплати праці підприємства просто неспроможні будуть функціонувати. Отже,

потрібна державна програма з планового переоснащення підприємств з використанням фінансових ресурсів на пільгових умовах під державні гарантії і виключно на переоснащення галузі за цільовими програмами зі строгою звітністю.

Програма має бути зорієнтована на зниження об'єму використання газу та заміщення його на пиловугільне паливо, заміну мартенівських печей конвертерами, а також на кількісне збільшення електроплавильних печей. Необхідно планово по роках зменшувати різницю використання паливно-енергетичних ресурсів, яка нині у п'ять разів вища в Україні, ніж при конверторному виробництві. Природного газу при цьому використовується також у 15 разів більше.

Висновки. У статті окреслено пріоритетність розвитку, техніко-технологічної модернізації та переоснащення основних засобів на основі інновацій. Такий напрямок здатний забезпечити підвищення науково-технічного рівня та збалансованості економіки, наповнити внутрішній ринок якісними товарами, збільшити експортну складову економіки країни з метою впровадження у виробництво результатів інноваційних, наукових і науково-дослідних розробок як пріоритетної стратегії підвищення конкурентоспроможності економіки. Для цього необхідно: удосконалити умови інноваційної діяльності, опрацювати механізми державного замовлення на впровадження пріоритетних інновацій у виробництво – розвивати інноваційні структури (технопарки, технополіси, технологічні інкубатори); створити умови щодо розвитку процесів розповсюдження технологій з метою модернізації виробництва.

Слід впроваджувати стратегії енергозберігаючих технологій та ефективного використання енергетичних ресурсів, що дозволить вирішити окреслені вище проблеми та створить можливості для структурної перебудови галузі в цілому. Необхідно впровадити економічні важелі до підприємств з метою зниження енергоємності продукції та введення санкцій за понаднормове споживання енергоресурсів.

Враховуючи вищезазначені чинники, потрібно застосовувати інвестиційно-інноваційний варіант, спрямований на створення і впровадження сучасних технологій та обладнання на базі кращих світових і вітчизняних розробок та залучити власну виробничу базу до реалізації стратегії розвитку. Така програма буде стимулюючою для власного виробничого потенціалу та стане каталізатором розвитку суміжних галузей, що призведе до зміцнення економіки в цілому.

Тільки за умови впровадження інноваційних технологій в різних галузях економічної діяльності Україна може забезпечити не лише свій внутрішній ринок, але експортувати в достатніх обсягах якісну та сучасну продукцію. Це дасть можливість отримувати додаткові прибутки, вирішувати соціальні питання бюджету, а також створить міцний фундамент для оновлення виробничого сектору, збільшення його капіталізації та освоєння нових видів продукції. Чим сучаснішою буде продукція, тим вищою буде

конкурентна позиція підприємства на ринку, тим кращі перспективи не тільки його існування, але і розширення номенклатури продукції.

Список використаної літератури

1. Закон України „Про інноваційну діяльність” // Урядовий кур’єр. – 2002. – № 143. – С. 18–21.
2. Александрова В. П. Прогнозування впливу інноваційних факторів на розвиток економіки України / В. П. Александрова, М. І. Скрипченко, Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 2. – С. 9–27.
3. Зеркалов Д. В. Енергозбереження в Україні : нормативно-правова основа / Д. В. Зеркалов. – К. : Основи, 2009. – 684 с.
4. Пискун М. В. Інновації як фактор економічної незалежності України / М. В. Пискун // Проблеми науки. – 2010. – № 12. – С. 17–23.
5. Прокопенко І. А. Проблеми формування та функціонування національної інноваційної системи України / І. А. Прокопенко // Проблеми науки. – 2010. – № 9. – С. 2–10.